

**“IJTIMOIY-GUMANITAR SOHADA ILMIY-
INNOVATSION TADQIQOTLAR”**

ilmiy-metodik jurnali

Bosh muharrir:

Boltaeva Mohichehra

Tahrir hay'ati:

07.00.00 - Tarix fanlari

- Ergasheva Yulduz — Tarix fanlari doktori, professor
- Zununova Gulchehra — Tarix fanlari doktori, professor
- Kurbonova Zemfira — Tarix fanlari doktori, professor
- Askar Jumashayev — Tarix fanlari doktori, professor
- Nurjanov Sabit Uzakbayevich — Tarix fanlari doktori, katta ilmiy xodim
- Xaydarov G'ayratbek Mirzapulatovich — Tarix fanlari doktori, dotsent
- Seydametova Gulnara Utarbayeva — Tarix fanlari falsafa doktori, dotsent
- Nasirov Bunyod — Tarix fanlari falsafa doktori, dotsent
- Sulaymanov Salamat Arepbayevich — tarix fanlari doktori, dotsent
- Tangirbergenova Kalligul — tarix fanlari nomzodi, dotsent
- Akimniyazova Gulnaz Abdinayimovna, tarix fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD).

09.00.00 - Falsafa fanlari

- Yaxshilikov Juraboy Yaxshilikovich — Falsafa fanlari doktori, professor
- Saitkasimov Akbar Isaxanovich — Falsafa fanlari doktori, professor
- Musaev Odil Raxmatovich — Falsafa fanlari doktori, professor
- Suvanov Ilxom Abduxalilovich — Falsafa fanlari doktori, katta ilmiy xodim
- Alima Berdimuratova — Falsafa fanlari doktori, professor
- Kabulniyazova Gulchehra Tashpulatovna — Falsafa fanlari doktori, professor
- Siddikov Ilyos — Falsafa fanlari doktori, dotsent

10.00.00 - Filologiya fanlari

- Zakirova Soxiba — Filologiya fanlari doktori, dotsent
- Ganiyeva Shodiya Azizovna — Filologiya fanlari doktori, dotsent
- Soatova Nodira — Filologiya fanlari doktori, professor
- Kobilova Zeboxon Bakirovna — Filologiya fanlari doktori, professor
- Teshaboyev Dilmurod Raxmadjonovich -
Filologiya fanlari doktori DSc, dotsent

13.00.00 - Pedagogika fanlari

- Jo'rayev Risbay Xaydarovich — Pedagogika fanlari doktori, akademik
- Turgunoy Egamberdiyeva — Pedagogika fanlari doktori, akademik
- Ibragimov Xolboy Ibragimovich — Pedagogika fanlari doktori, akademik
- Turakulov Olim Xolbutayevich — Pedagogika fanlari doktori, professor
- Abdullayeva Barno Sayfutdinovna — Pedagogika fanlari doktori, professor

- Ismoilov Temur Islamovich — Pedagogika fanlari doktori, professor
- Umid Negmatovich Xo'jamqulov — Pedagogika fanlari doktori, professor
- Isakulova Nilufar — Pedagogika fanlari doktori, professor
- Jumanəzova Muxayyo Tojiyevna — Pedagogika fanlari doktori, dotsent

19.00.00 - Psixologiya fanlari

- Abdullayeva Dilbar — Psixologiya fanlari doktori, professor
- Atabayeva Nargis Batirovna — Psixologiya fanlari doktori, dotsent,
- Nizomiy nomidagi Toshkent davlat pedagogika universiteti
- Umarov Baxriddin Mengboyevich — Psixologiya fanlari doktori, professor
- Shamshetova Anjima Karamaddinovna — Psixologiya fanlari doktori, dotsent
- Norbekova Barno — Psixologiya fanlari falsafa doktori, dotsent
- Abdumajidova Dildora — Psixologiya fanlari falsafa doktori, dotsent

23.00.00 - Siyosiy fanlar

- Jo'raqulov Furqat Norjigitovich — Siyosiy fanlar doktori, professor
- Axmedov Husniddin Alikulovich — Siyosiy fanlar doktori, professor
- Musaev Mansur Tursunpulatovich — Siyosiy fanlar doktori, katta ilmiy xodim Ravshanov
- Fazluddin Ravshanovich — Siyosiy fanlar doktori, dotsent

22.00.00 - Sotsiologiya fanlari

- Xolbekov Abdug'ani Jumanazarovich — Sotsiologiya fanlari doktori, professor
- Sodiqova Shoxida Marxaboyevna — Sotsiologiya fanlari doktori, professor
- Gabdrahmanova Gulnara Faatevna — Sh. Marjani nomidagi Tarix instituti, Tatariston Respublikasi Fanlar akademiyasi, Sotsiologiya fanlari doktori, professor
- Kamalova Xatira Sabirovna — Sotsiologiya fanlari nomzodi, dotsent

"Ijtimoiy-gumanitar sohada ilmiy-innovatsion tadqiqotlar" - bu ilmiy-metodik jurnal bo'lib, O'zbekistonda 2024-yildan beri nashr etilmoqda. Jurnal har chorakda bir marta, yiliga 4 marta chop etiladi. Ushbu jarayonga talabga ko'ra muassislar va tahrir hayati bilan birgalikda kelishgan xolda o'zgartirish kiritish mumkin.

MUNDARIJA

07.00.00 – Tarix fanlari.....	6
SOVET DAVRIDA O‘ZBEKISTONDA XIZMAT KO‘RSATISH TIZIMINING GENEZISI VA SOHADAGI MUAMMOLARNI AHOLI TURMUSHIDA AKS ETISHI (MAISHIY XIZMAT KO‘RSATISH VA UMUMIY OVQATLANISH MUASSASALARI MISOLIDA).....	6
Nasirov Bunyod Uralovich.....	6
09.00.00 - Falsafa.....	13
“NANOTEXNOLOGIYA” TUSHUNCHASINING FALSAFIY TAHLILI	13
Ashirmatov Hayot Xaitovich.....	13
FALSAFIY ANTROPOLOGIYA MUSTAQIL BILIM SOHASI SIFATIDA.	19
G.T. Kabulniyazova.....	19
10.00.00 – Filologiya.....	24
FRANSUZ VA O‘ZBEK TILLARIDA TIBBIYOT TERMINLARINING TARKIBIY XUSUSIYATLARI.....	24
Abrayeva Shahnoza Esonovna	24
OLIY O‘QUV YURTLARIDA RUS TILINI O‘QITISHDA KOMPLEKS YONDASHUV	28
Mirrahimova Gulbahor Shuhratovna,.....	28
FRANSUZ VA O‘ZBEK TILLARIDA XARAKTER IFODALOVCHI OTLI FRAZEOLOGIK BIRLIKLAR.....	31
Primova Munisa Majlimovna	31
ISTIQLOL DAVRI ROMANLARI GENEZISI	35
Yaqubov Islomjon Ahmedjonovich.....	35
HAMZA - JADID SHE‘RIYATINING ISTE‘DODLI KUYCHISI.....	42
Sevinchoy Yoqubova.....	42
FUZULIYNING TURKIY DEBOCHASIDA ADABIY-ESTETIK QARASHLAR TALQINI	48
Karimova Faridaxon Isakovna.....	48
FUZULIYNING UVAYSIYGA ADABIY TA‘SIRI	54
Nusratullo Jumaxo‘ja.....	54
OYBEK SHE‘RIYATIDA VAZNNING FUNKSIYASI.....	59
Sabirdinov Akbar Gofurovich	59
SHE‘RIYATDA FALSAFIY MUSHOHADAKORLIK	69
Soatova Nodira Isomitdinovna	69
13.00.00 - Pedagogika.....	76

“SOVG‘A” ALIFBO KITOBİ	76
Abduvali Abdumutalibovich Yo‘ldashev	76
Adabiyotlar ro‘yxati:	79
РАССМОТРЕНЫ ТЕОРЕТИЧЕСКИЕ ОСНОВЫ ПОДГОТОВКИ СТУДЕНТОВ СПЕЦИАЛЬНОСТИ “ФИЗИЧЕСКАЯ КУЛЬТУРА И СПОРТ” К УПРАВЛЕНЧЕСКОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ	80
Мухаммадиев Комил Бурхонович	80
OLIY TA’LIM XIZMATLARI SIFATINI BAHOLASH TIZIMI RIVOJLANISHINING NAZARIY YoDASHUVLARI	93
Saloxitdinov Sherzod Farxodovich	93
19.00.00 – Psixologiya	99
МОДЕЛИРОВАНИЕ В ПСИХОЛОГИЧЕСКОМ ЭКСПЕРИМЕНТЕ И ЕГО ОСОБЕННОСТИ	99
Хатамов Сирожиддин Мелихузи угли.....	99
Усманов Салахдин Аликулович.....	99
Аракулов Гайрат Тулкинович	99
23.00.00 – Siyosiy fanlar.....	105
GLOBALLASHUV SHAROITIDA YUZ BERAYOTGAN GEOMAFKURAVIY JARAYONLAR TADQIQINING FALSAFIY-METADOLOGIK ASOSLARI	105
Xoliqulov Muhammad Qaxor o‘g‘li.....	105

10.00.00 – Filologiya

**FRANSUZ VA O‘ZBEK TILLARIDA TIBBIYOT TERMINLARINING TARKIBIY
XUSUSIYATLARI**

Abrayeva Shahnoza Esonovna

Toshkent tibbiyot akademiyasi, O‘zbek va xorijiy tillar kafedrası

Katta o‘qituvchisi

E-mail: abrayevashaxnoza1990@gmail.com

Annotatsiya. Maqolada Fransuz va o‘zbek tillarida tibbiyot terminlarining leksik semantik tasnifini tahlil qilganmiz. Bundan tashqari zamonaviy tibbiyot terminologiyasining tarkibiy va semantik xususiyatlarini o‘rganib, o‘z fikr va xulosalarimizni qisqacha yozib o‘tganmiz. Tibbiyot terminologiyasi leksikologiyaning o‘ziga xos qatlamlaridan biri bo‘lib, u o‘zining semantik, morfologik va tarkibiy xususiyatlari bilan ajralib turadi.

Kalit so‘zlari: lotincha va yunoncha so‘zlar, tizim, element, termin, tibbiy atama, sinonimik morfema, fransuz tili.

Аннотация: В статье мы проанализировали лексико-семантическую классификацию медицинских терминов во французском и узбекском языках. Кроме того, мы изучили структурные и семантические особенности современной медицинской терминологии и кратко записали наши мнения и выводы. Медицинская терминология - один из уникальных пластов лексикологии, отличающийся своими семантическими, морфологическими и структурными особенностями.

Ключевые слова: латинские и греческие слова, система, элемент, термин, медицинский термин, синонимическая морфема, французский язык.

Annotation: In the article, we analyzed the lexical semantic classification of medical terms in French and Uzbek. In addition, we studied the structural and semantic features of modern medical terminology and briefly wrote down our thoughts and conclusions. Medical terminology is one of the specific layers of lexicology, which is distinguished by its semantic, morphological and structural features.

Key words: Latin and Greek words, system, element, term, medical term, synonymous morpheme, French language

Kirish. Tibbiyot bilim va inson faoliyatining eng qadimgi sohalaridan biri bo‘lishiga qaramay, uning terminologiyasi uzoq vaqtdan beri shakllangan degan xulosaga kelish mantiqan to‘g‘ri. Tillarning turli semantik tuzilmalari turli mantiqiy paradigmalar orqali o‘rganilgan. Tabiiy tillardagi lingvistik iboralar ushbu sun‘iy lingvistik birliklar nuqtai nazaridan ko‘rib chiqiladi va kengaytirilgan holda talqin qilinadi. Tibbiy terminologiyaning keng tarqalishi va rivojlanishi uning ya‘ni Fransuz va o‘zbek tillarida tibbiyot terminlarining leksik semantik tasnifining tarkibiy va semantik xususiyatlarini chuqur tahlil qilishni talab qiladi. Bu mavzu kontseptual va tizimli determinizm bilan ajralib turadi.

Semantika, biror tilning so‘zlarining ma‘nolari va ularning tushunchalaridagi o‘zgarishlar, to‘g‘ri tarjimalar va qo‘llanilish sohaları bo‘yicha o‘rganishning asosiy qismlaridan biri hisoblanadi. Bu tarjimalar, iboralar, frazalar va so‘zlar orasidagi o‘zgarishlarni tushunish, shuningdek, so‘zlar va ularning ma‘nolari orasidagi munosabatlarni tahlil qilish va tasavvur qilishni o‘z ichiga oladi.

Fransuz va o‘zbek tili semantikasi so‘zlarning ma‘nolari, ularning tarixiy rivojlanishi, ularning qo‘llanilish sohalaridagi farqli kontekstlar va ularning boshqa tilda, ayniqsa ingliz tili, rus tili va boshqa tildagi o‘zgarishlari va tarjimalari to‘g‘risidagi tadqiqotlar va tushunchalarni

o'rganadi. Bu ikki til semantikasi, so'zlar va ularning ma'nolari, uslubiy xususiyatlar, frazalar, iboralar, qo'llanish bo'limlari va boshqa til asoslari bo'yicha o'rganishdan iboratdir. Semantika, fransuz tilini o'rganishning muhim qismidir, chunki u insonlar o'rtasidagi kommunikatsiyada so'zlar va ularning ma'nolari haqida tushuncha beradi.

Fransuz va o'zbek tillarida tibbiyot terminlarining leksik semantik tasnifining tarkibiy va semantik xususiyatlari, tibbiyot so'zlarining aniq ma'noni ifodalash, ularning taxlil qilinishi va ularning tibbiyot sohasida hamkorlikda qo'llanilishi uchun mo'ljallangan. Semantik xususiyatlar tibbiyot so'zlarining ma'noni va ularning ana shu so'z bilan bog'liq bo'lgan so'zlar bilan birga qanday foydalanilishi va ularning tibbiyotda qanday ma'no beringanligi haqida ma'lumotlarni ifodalaydi.

Tabbiyot terminologiyasi tibbiyot sohasidagi maxsus so'zlar va ifodalar to'plamidir. Bu terminologiya, tibbiyot sohasidagi fikrlarni, davolarni, kasalliklarni, anatomiya va fiziologiya haqida ma'lumotlarni ifodalashda va tushunchalar o'rtasida o'z ma'nolarini o'zlashtirishda ishlatiladi.

Quyidagi ko'rinishda, bir qancha umumiy tibbiyot terminologiyasi misollarini keltiramiz:

Anatomiya: Inson yoki hayvonning tuzilish tizimi. Misol uchun, jigar, bosh, qo'l, oyoq kabi tuzilish qismlari.

Fiziologiya: Organizmning normal faoliyati va funksiyalari. Misol uchun, qanday qilib oksigen qabul qilinadi va uni qanday qilib qon tizimiga yetkaziladi.

Kasalliklar: Tashqi yoki ichki sabablar tufayli sodir bo'lgan o'zgarishlar yoki og'irliklar. Misol uchun, qabzlik, gripp, diabet kabi kasalliklar.

Davolash: Kasallikni davolash jarayoni. Misol uchun, dori ichish, operatsiya, terapiya va boshqa usullar.

Simptomlar: Kasallik yoki vaziyatning ko'rsatishlari. Misol uchun, qon bosimi, og'riq, bosh aqiliq kabi simptomlar.

Tanishtirish: Kasallikni aniqlash jarayoni. Misol uchun, laboratoriya testlari, rentgen, MRI skanlari va boshqa diagnostik usullar.

Farmakologiya: Dori va kimyoviy vositalar haqida ma'lumotlar. Misol uchun, antibiotiklar, analgetiklar, antidepresantlar kabi.

Epidemiologiya: Kasallikning tarqalganlik darajasini va uning sabablarini o'rganish. Misol uchun, pandemiyalar, epidemiyalar, jinsiy yuqumlar kabi.

Profilaktika: Kasalliklarni oldini olish usullari. Misol uchun, aql-salomat hayotning o'rgangan shartlari, to'g'ri ovqatlanish va tibbiy belgilarni ko'rib chiqish.

Reabilitatsiya: Kasallik, jarohat yoki boshqa sabablardan tortib kelgan shaxsga yordam berish jarayoni. Misol uchun, fizioterapiya, terapevtik mashqlar, psixologik yordam va boshqa usullar.

Bu so'zlar va ifodalar tibbiyot sohasida fikrlarni yoritish va ma'lumot almashishda juda muhimdir. Taraqqiyot o'rtasida, yangi so'zlar va fikrlar paydo bo'lishi mumkinligi bilan, terminologiyada ham yangilanishlar bo'lishi mumkin. Tibbiyot sohasida ishlatiladigan terminlar, o'ziga xos ma'nolari va turli xil shakllari bilan bir biriga chambarchas bog'liqdir. Bu terminlarni o'rganish uchun tibbiyot sohasidagi maxsus bilim va tajribaga ega bo'lish talab qilinadi. Tibbiyot terminlari ularning ma'nolari va kelishuv shakllari bo'yicha boshqa so'zlardan farqli bo'ladi. Tibbiyot terminlarining semantik xususiyatlari, tibbiyot sohasidagi terminologiya va tushunchalarning o'ziga xos xususiyatlarini ifodalaydi. Bu terminlar, tibbiyot sohasida ishlatiladigan maxsus so'zlar, ularning ma'nolari, kelishuv shakllari va ularning o'zaro aloqalari haqida ma'lumot beradi. Uzoq vaqt davomida tilshunoslarning tibbiy lug'at zaiflashmadi, aksincha, maxsus sharoitlar tufayli tibbiyot tilining faoliyati va rivojlanishi tobora yangilanib bormoqda deb fikrlar bildiradilar.

Fransuz va o'zbek tillarida tibbiyot terminlarining leksik semantik tasnifining tarkibiy va semantik xususiyatlari, tibbiyot so'zlarining aniq ma'noni ifodalash, ularning tahlil qilinishi va ularning tibbiyot sohasida hamkorlikda qo'llanilishi uchun mo'ljallangan. Semantik xususiyatlar tibbiyot so'zlarining ma'noni va ularning ana shu so'z bilan bog'liq bo'lgan so'zlar bilan birga qanday foydalanilishi va ularning tibbiyotda qanday ma'no berilganligi haqida ma'lumotlarni ifodalaydi.

Semantik xususiyatlar tibbiyot terminologiyasida juda muhimdir, chunki ular tibbiyot so'zlarining ma'noni, ularning bir-biriga bog'liqlik darajasi va ularning tibbiyot sohasida qanday shaklda foydalanilishi haqida ma'lumot beradi. Tibbiyot terminlari, tibbiyot so'zlarining aniq va ma'noli tushunchalarini ifodalash uchun ishlatiladi. Bu terminlar, tibbiyot so'zlarining ma'nolari, ularning xususiyatlari va ulardan foydalanish usullari haqida ma'lumotlarni o'z ichiga oladi. Tibbiy terminlar, tibbiyot sohasida ishlatiladigan maxsus so'zlar, ularning ma'nolari, turli shakllari va ularning o'zaro aloqalari haqida ma'lumot beradi.

Tibbiyot terminlari orasida bir-biriga o'zaro aloqalar mavjud. Bu aloqalar, ularning ma'nolariga va turli xil shakllariga bog'liq bo'ladi. O'rganilayotgan tibbiy atamalar turli xil leksik va semantik guruhlarga tegishlidir. Hosil bo'lgan tibbiy atamalarning ko'p qismi ot so'z turkumini o'z ichiga oladi. Tadqiqotlar natijasida tibbiyot terminlarining nazariy asoslari aniqlandi va hozirda ularni amaliyotga qo'llash chora tadbirlari amalga oshirilmoqda. Unga ko'ra tibbiy atamalar tibbiy terminologik sifatida nutqning barcha qismlari bilan ifodalanadi. Tibbiy atamalarni semantik taqqoslash bizga so'z ma'nosining o'zgarishi va o'zgarishligi bilan bog'liq bo'lgan almashinish qobiliyatini aniqlashga yordam berdi. Tibbiyot terminlarining semantik xususiyatlari, ularning ma'nolari va turli shakllari bilan bog'liqdir. Hozirgi zamon tibbiy atamashunosligi tom ma'noda keng va murakkab atamalar tizimi hisoblanib, bir necha yuz ming so'z va so'z birikmalarini o'z ichiga oladi. Fransuz va o'zbek tillarida tibbiyot terminlarining leksik semantik tasnifi keng ochish, hamda lotin tili vositalarining murakkab va xilma-xil tizimiga ega ekanligi amaliy aniqlashtirishdan iborat. Tilning barcha darajadagi vositalari - fonetik, morfemik, leksik-semantik va sintaktik vositalar yordamida yangi leksik birliklar yaratilishini mazmuniy isbotlashdan iborat.

Xulosa. Tilda so'z yasash tilning lug'at boyligini rivojlantirishning asosiy, eng muhim usuli hisoblanadi, chunki so'z yasash sohasida til rivojlanish qonuniyatlari ayniqsa yaqqol namoyon bo'ladi. Tibbiyot terminlarining semantik xususiyatlari, ularning ma'nolari va ishlatilishiga oid qoidalarni o'rganishdan iboratdir. Fransuz va o'zbek tillarida tibbiyot terminlarining leksik semantik tasnifining tarkibiy va semantik xususiyatlari, tibbiyot so'zlarining aniq ma'noni ifodalash, ularning tahlil qilinishi va ularning tibbiyot sohasida hamkorlikda qo'llanilishi uchun mo'ljallangan.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. Агафонов, А.Н. Этимология и семантика некоторых медицинских терминов / А.Н. Агафонов // Вестник Смоленской государственной медицинской академии. – 2015. – Т. 14. – № 3. – С. 97– 102.
2. Авербух, К.Я. Проблема вариантности терминологии и неполные термины / К.Я. Авербух // Лексика, терминология, стили. – Горький, 1977. – Вып. 6. – 187 с.
3. Авербух, К.Я. Стандартизация терминологии: некоторые итоги и перспективы / К.Я. Авербух // НТИ / К.Я. Авербух. – 1985. – Сер. 1. – № 3. – 104 с.
4. Азизова, М.Х. Функционирование медицинских терминов в таджикском и английском языках (на материале названий болезней): дис. ... канд. филол. наук: 10.02.20 / Азизова Мастона Хамидовна. – Душанбе, 2016. – 162 с.

5. Алексеева, Л.М. Проблемы термина и терминообразование. Пермь, 1998. – 325 с.
6. Багана, Ж., Величкова, С.М. Проблемы медицинской терминологии (на материале немецкого языка) / Ж. Багана, С.М. Величкова // Вестник Российского университета дружбы народов. Серия: Лингвистика. – 2013. – № 2. – С. 23 – 28.